

Wigley Colomina Schumacher McLeod Koolhaas
Sassen Solà-Morales Tschumi Oosterhuis Betsky
Tichá-ed.

Zlatý řez Praha 2006

Architektura v informačním věku

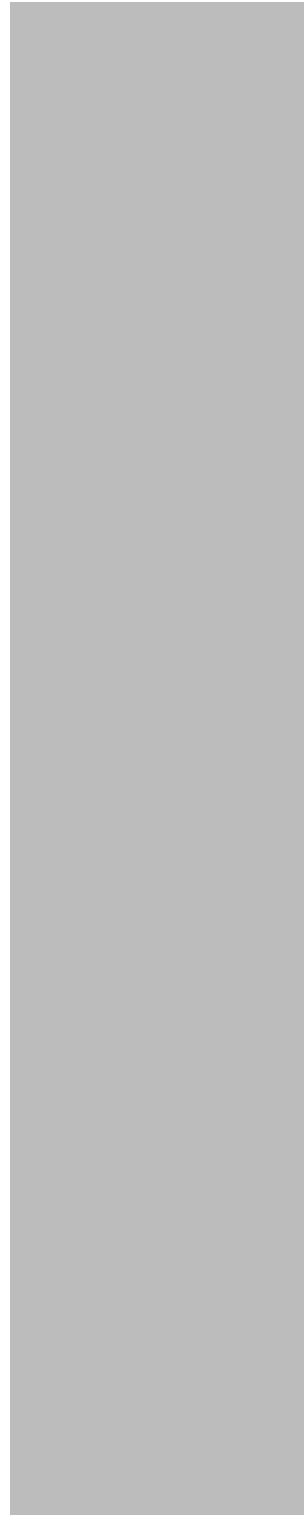
texty o moderní a současné architektuře II
Jana Tichá (ed.)

Kniha vychází s finanční podporou
Ministerstva kultury České republiky,
Nadace české architektury
a Nadačního fondu ARCUS.

Architektura v informačním věku © zlatý řez 2006
Translation © Jana Tichá, Kateřina Pietrasová, Kateřina Tůmová

ISBN 80-902810-8-7

Jana Tichá: Architektura v informačním věku	6
Mark Wigley: Navržená nejistota	12
Saskia Sassen: Měřítko a rozpětí v digitálním globálním světě	26
Beatriz Colomina: Posedlost informacemi	35
Ignasi de Solà-Morales: Zápisy do povrchu	50
Patrik Schumacher: Grafický prostor	60
Bernard Tschumi: Vektory a pláště	68
Mary McLeod: Forma a funkce dnes	72
Kas Oosterhuis: Architektura roje	77
Rem Koolhaas: Brakový prostor	87
Aaron Betsky: Sprawl	106
o autorech	111
bibliografie a doporučená četba	116
zdroje originálních vydání	119

Tato knížka je volným pokračováním antologie soudobého myšlení o architektuře, kterou vydal Zlatý řez v roce 2001 pod názvem Architektura na prahu informačního věku. Nyní přinášíme soubor textů desíti architektů a teoretiků, kteří výrazným způsobem formulují situaci, v níž se architektura na počátku 21. století nachází. Autoři textů pocházejí z Evropy a USA, jejich praxe má ovšem globální záběr, který přesahuje aktuální místo jejich původu či pobytu a do jisté míry jej relativizuje. Kritériem pro výběr textů bylo jednak datum jejich prvního zveřejnění, kterým je rok 2000 a mladší, a jednak snaha pokrýt určitou škálu témat, která se v současné architektuře dostávají do popředí. Drobný posun v titulech obou knih není třeba brát doslovně, ale spíš jako námět k zamyšlení nad otázkami, které dnešní architektonickou tvorbu a její reflexi provázejí.

Co tedy tvoří agendu architektury na počátku 21. století? Změnil bouřlivý rozvoj informačních technologií něco na tom, jak navrhujeme a stavíme naše budovy a města? Změnil něco na tom, jak o nich uvažujeme? Rozšířil se nějakým způsobem náš životní prostor a tudíž i operační pole architektury?

Určitě se změnil proces navrhování staveb: v průběhu devadesátých let 20. století se počítač stal samozřejmým pracovním nástrojem, bez kterého si architektonickou praxi lze dnes jen stěží představit. Využití počítače rapidně zrychlilo tvorbu dokumentace a zároveň vyvolalo otázky po skutečných možnostech technického aparátu v architektonickém navrhování. Právě to je jeden ze zajímavých momentů současné architektonické praxe, který je předmětem experimentů a výzkumu. Aktuální otázka zní: jak využívat software pro samotné navrhování, jak z něj učinit partnera v tvůrčím procesu? Průzkum těchto možností s sebou nese nutnost neustálé redefinice vztahu fyzického a virtuálního, řada architektů se dnes volně pohybuje mezi oběma těmito doménami. Někteří pracují jen v „počítačovém“ digitálním světě, jehož laboratorní podmínky vyhovují jejich experimentální praxi lépe. Klíčovou otázkou je ovšem právě propojení obou sfér a převod návrhu do fyzické reality. Parametrické metody navrhování obhájuje na následujících stránkách Kas Oosterhuis. V jeho kanceláři ONL pracují společně architekti, umělci, webdesignéři a programátoři na projektech nejrůznějšího charakteru od tradičních budov přes interaktivní instalace až po digitální webová prostředí.

Jinou rovinu vztahu architektury a digitálních technologií představuje jejich přímý vstup do vystavěného prostředí, které se stává interaktivním,

medializovaným. To může mít jednak funkční a provozní aspekty (dálkové nebo reaktivní ovládání vytápění, klimatizace, osvětlení či jiných provozních funkcí, "chytré" přístroje atd.), jednak jde o začlenění nových digitálních médií do architektonického konceptu, jejich podíl na vizuální podobě architektury a utváření prostoru. Není náhodou, že řada architektů se dnes zabývá i tvorbou prostředí, které existuje v monitoru či projekční ploše: je to nová doména architektury, nový obrazový prostor, který se učíme obývat. Za předchůdce dnešních protagonistů digitální a informační architektury lze považovat americkou dvojici Charlese a Ray Eamesovy, kteří od padesátých let 20. století soustavně zkoumali možnosti obrazu, filmu a různých kombinovaných obrazových technik pro tvorbu architektury a životního prostředí. Beatriz Colomina připomíná jejich příspěvek na Americké výstavě v Moskvě v roce 1959, jímž byla instalace v pavilonu Buckminstera Fullera s projekcí filmu Glimpses of the USA. Ukazuje mimo jiné sílu architektury jako nosiče informací a přesvědčivého nástroje propagandy v době studené války.

Historický bonmot říká, že „krátké 20. století“ skončilo s pádem sovětského impéria v roce 1989. Následující století ovšem doopravdy začalo až 11. září 2001 teroristickým útokem na budovy World Trade Center v New Yorku. Díky vyspělým informačním technologiím můžeme dnes prakticky libovolné dění sledovat v přímém přenosu. Zjištění, že architektura je stejně zranitelná jako lidé, otřásl její tradiční rolí útočiště a aktualizovalo téma architektury a její násilné destrukce. Mark Wigley se ve své úvaze o psychologické roli architektury zabývá její symbolickou hodnotou a veřejným obrazem. Dvojice věží World Trade Center byla jedním z nejnápadnějších symbolů globalizace, jejíž procesy v době jeho výstavby teprve nabíraly dynamiku. Příběh budov, které měly být podle vyjádření svého architekta fyzickou manifestací „vztahu mezi světovým trhem a světovým mírem“, ironií osudu ukázal tento vztah spíše jako nepřímou úměru.

Globalizace je ovšem komplexní proces, který má široké souvislosti a různorodé důsledky. Než aby jednoduše umenšoval vzdálenosti a zkracoval čas, jak říkají unáhlené interpretace, spíše rozšiřuje možnosti našeho světa. Důležitá již není jen fyzická blízkost, ale také blízkost komunikační. Čas zaujímá rovnocenné místo s prostorem v hierarchii naší orientace ve světě. V mnoha situacích od sebe lidi dělí časová pásma nebo prodlevy v reálném čase spíše než prostorové vzdálenosti. K nejnápadnější současným teore-

tikům globalizace patří Saskia Sassen, která se zabývá zejména dopadem globalizace na podobu současného města a hmotné prostředí. V příspěvku nazvaném Měřítko a rozpětí v globálním digitálním světě dává do souvislosti proces globalizace a rozvoj informačních technologií. Poukazuje přitom na skutečnost, že se nejedná o jednosměrný proces nahrazování něčeho starého něčím novým, ale spíše o diverzifikaci dříve jednotných fenoménů. To platí i pro tolik diskutovaný vztah fyzického a virtuálního prostředí, kde rozhodně nelze očekávat, že jedno prostě nahradí druhé. Spíše jde o koexistenci obou modů reality.

Jedním z fenoménů moderní doby, který globalizace jednoznačně posiluje, je standardizace. Ta se projevuje výrazně ve stavebním průmyslu a jeho prostřednictvím i v architektuře. Vztah architektury a stavitelství se v moderní době nebývale zkomplikoval. Původně do konce 19. století by nikoho nenapadlo tyto dvě věci rozlišovat, oba pojmy byly prakticky synonymické. Teprve v moderní době nastala roztržka, která se stále prohlubuje s narůstající standardizací stavebního průmyslu a tlakem na okamžitou finanční návratnost. Konkrétních odpovědí na otázku, kde vede hranice mezi architekturou a stavitelstvím, je celá řada. Bernard Tschumi například říká, že tím, co odlišuje architekturu od stavitelství, je koncept. Tschumi byl mezi prvními, kdo v sedmdesátých a osmdesátých letech 20. století zkoumal vztah mezi prostorem a událostí, možnosti aktualizace architektury v procesu její adaptace na okamžité programové požadavky. Nyní nabízí východisko pro uvažování o budovách jako prostorech pro události: navrhuje nahlížet budovy jako vektory a pláště. Tato pojmová dvojice může jako dynamičtější a abstraktnější verze nahradit starší kategorie funkce a formy, nad jejichž novou současnou definicí se zamýšlí také Mary McLeod.

Proměna architektury ze statické disciplíny v dynamickou je jedním z nejvýznamnějších důsledků informační revoluce. Architektura dnes vytváří spíše instrumenty než monumenty: cení se její schopnost proměny, schopnost vstřebat programové změny i logiku náhody. Ignasi de Solà-Morales říká, že je třeba „učinit z architektury zvláštní událost, specifickou pro každý případ a místo“. Navrhuje novou pozici pro architekturu v dnešní společnosti, ukotvenou v myšlenkovém základu poststrukturalistické filosofie a rozvíjející ideje situacionismu šedesátých let dvacátého století. Ignasi de Solà-Morales hovoří o „guerilové architektuře“, která „provokuje lokální události různé intenzity,

spíše než staré postuláty domnělé univerzální racionalizace.“ Solà-Morales předkládá kritiku apriorně estetického přístupu, jehož příkladem je minimalismus povýšený na elegantní dekorativní styl, a nabádá k bdělosti vůči opravdovému smyslovému vnímání.

Moderní architektura je považována především za tvorbu prostoru: současná stavební produkce v tomto ohledu ovšem selhává. Rem Koolhaas diagnostikuje tuto situaci, vůči níž architektura stěží může být imunní, v pamfletu nazvaném v originále Junkspace: brakový či odpadový prostor. Interiér běžných moderních budov, produktů současného stavitelství, je brakový prostor, tvrdí Koolhaas. Je brutálně utilitární, nemá žádnou symbolickou referenci, nefunguje jako celek, ale jen jako souhrn částí k okamžitému použití. Mark Wigley popisuje vlastně totéž, když hovoří o interiéru World Trade Center, o rozdílu mezi symbolickým významem hladké zrcadlové fasády věží a jejich interiérem s kancelářskou krajinou, libovolně upravitelnou v mezích možností. Jak rehabilitovat prostor v moderní architektuře? Jednou z odpovědí je ústup do vlastního prostoru architektury, jímž je grafický prostor, dvou-rozměrný prostor kresby, jak říká Patrik Schumacher v souvislosti s tvorbou Zahy Hadid. Je to grafický prostor navrhování, který je podle Schumachera tím, co odlišuje architekturu od stavitelství. Zde je vlastní prostor inovace a tvořivosti.

Možná, že je posedlost prostorem, která se táhne jako červená nit celými dějinami moderní architektury, jen snahou najít záchytný bod ve světě, který uplývá v čase a stále se zrychluje. Prostor se v tom ubíhajícím čase rozpíná a nemá hranice: jako by bylo úkolem architektury ho zachytit, vymezit, učinit ho viditelným pro naše lidské oko. Dříve mělo město hradby: dnes již neexistuje hranice mezi městem a venkovem, krajina se rozpouští v řídkém sprawlu*, který nemá kvalitu urbánního prostoru, ale není ani venkovským osídlením. Aaron Betsky považuje sprawl za integrální součást modernosti a navrhuje, abychom jej přijali jako svůj osud i výzvu a naučili se s ním a v něm žít a stavět. Úkolem architektů je podle něj budovat „pomalý prostor v rozlehlém a rychlém světě“.

Architektura si může uchovat životaschopnost jedině neustálým tázáním po vlastní definici, vynalézáním nových podob sebe sama, překonáváním dosaženého. Informační technologie nabízejí pomoc, inspiraci, ale samy tuto

práci neudělají. Architekti musí udržovat svůj obor naživu: když ne jako jedno ze svobodných umění, tak jako svobodnou profesí, a to není v dnešním standardizovaném světě málo.

* Výraz „sprawl“ zaslouží odbočku v podobě poznámky pod čarou. Přesněji definovaný jako „urban sprawl“ znamená extenzivní rozrůstání zástavby do volné krajiny v bezprostředním okolí měst. V tomto významu se začal používat v americkém prostředí v 2. polovině 50. let 20. století. Odpovídající český výraz se dosud neustálil, nejdůsledněji se o české pojmenování pokusil Pavel Hnilička, který jej prosazuje přímo v názvu své publikace *Sídelní kaše* (Era, Brno 2005). Objevil se také půvabný výraz „stavební mor“, který s mírně humornou nadsázkou uvádí A. Olbrichová v názvu svého příspěvku „Sprawl aneb stavební mor“ v časopise *Ekonom* č. 45/2000. Velice často se však v českém jazykovém prostředí setkáme s tím, že se výraz „sprawl“ či „urban sprawl“ nepřekládá a dokonce i skloňuje, a to i v akademických publikacích nebo na oficiálních webových stránkách Ministerstva životního prostředí. Protože mi jak sídelní kaše, tak stavební mor připadají příliš metaforické a nic lepšího mne samotnou nenapadlo, ponechávám sprawl tak, jak je, a klidně jej skloňuji, i když zatím ponechávám anglický pravopis. Není to ostatně první převzaté slovo v češtině: viz telefon nebo televize.

